

20.VIII 91.

Teisipäev

Kallis Kadri!

Oli kõige helgem hetk, kui kuulsin Su häält Ameerikast. Pidin kohe pead raputama: nii uskumatu oli see Sinu hää! nii lähedal.

Eelmisel nädalal rabas meid teade, et Savisaarele ja ka Rüütlile taheti teha atentaat. Moskvast saadetud rühmast saadi üks Savisaare lähedalt kätte. Aga näed, samal ajal tehti see Gorbatsovile ära. Nii arvab rahvas. Teateid veel ta surmast ei ole, aga nõutakse, et teda näidataks TV-s. Kohe algas Leedus, Lätis vägede liikumine. Neil ei ole juba teist päeva raadio ja TV saateid ja isegi kaugekõnesid ei saa sinna võtta. Moskva lehed, raadio, telesaated räägivad ainult sellest, mis juhtub Koreas, Brasiilias ja väga kaugetes punktides. Tähendab kirjutamise ja rääkimise keeld.

Meie raadio ja TV on ainukesed, kes veel siit riigist räägivad. Praegu just teatab raadio, et Ida-Virumaa kaitseliitlasi palutakse koguneda. Ott Kool lõpetas täna oma kõne hommiku-uudistes: „Võib-olla räägin ma teile täna viimast korda, aga teatke, et me jääme endi juurde.“ Raadios tulevad meie aegade ilusamad palad nagu näiteks „Viin ikka viin...“ ja ilusa lustilise muusikaga läheme vaikusesse.

Meile antakse raadios telefoni numbreid ja fakse, telekseid, millega saame välja hakata helistama Rootsi, Münchenisse. Raadios tulevad aina teated: hommikul kell 9.50 peatusid väed Tallinna all 20 km kaugusel. Kell 12.00 hakkasid minema linna. 12 km sõjamasinaid tuli eile õhtul Luhamaal üle piiri. Nad on nüüd lõunast põhja sõitnud kogu öö ja lõhkunud ära meie Tartu – Tln. asfaldi jne. Tallinna esindajad Kork ja teised saadikud teatasid sõjameestele, mis NL-s on juhtunud. Nemad ei teadnud mitte midagi muutustest, ega sellest, kus nad on, miks on. Neile jagati Jeltsini üleskutsed jne. Vene raadio ju midagi ei teata. Rahvas kaitseb raadiot, televisiooni, Toompead oma kehade ja masinatega.

AK tuli eetrisse päeval kell 13.00, sest võib-olla õhtul juba vaikib.

Sina ole seal. Mul on väga-väga hea meel, et seal on Raimo, kes on Sulle parim nõuandja maailmas seni, kui siin jääb rahulikuks.

Algavad miitingud vägivallariigi vastu.

Täna, 20.VIII 1991. kell 16.00 algavad Tallinnast peale miitingud. Vabaduse platsilt otseülekanne raadios. Paljude rahvaste lipud. Rahvas laulab.

Sulev Allik peab kõne.

Kõneleb Heinz Valk

Baltikett tahetakse seekord teha lõkketuledest. 23. augustil 91.

Kõneleb Rein Veidemann

Kõneleb Marju Lauristin

Kõneleb Edgar Savisaare

Kõneleb Vene suursaadik Popovits

Priit vehib siin kodu ja isa töö vahet: nii teeb ta pitsateid ja ei ole aega Taavi kaudu Raimole kirja saata. Ma arvan, et mõne aja möödudes me saame ikka Sinuga kirjutada ja kõnelda telefoni teel. Moskvast on rahvusvaheline side katkenud.

Eile öösel Eesti Ülemnõukogu andis valitsemise üle Erakorralisele Kaitsenõukogule (Rüütel, Savisaar, Nugis). Venelased marssisid Ülemnõukogust välja. Paluti meid olla kogu aeg kuuldel. Väed liikusid. Otsuseid võeti vastu. Meie siin isa ja Teelega tegime punasesõstra keedist 29 purki. Teele ka tegi tragilt kaasa kuni öösel kella poole kolmeni. Siis kui Sinagi magama lähed. Nii me mõtleme, et elame Sinuga ühes rütmis. Raadio mängis voodi kõrval kogu öö. Teateid anti vägede liikumisest. Kui nad olid Puurmanis, siis ma jäin vist magama. Ärkasin, kui väed olid Mäos. Nii kogu aeg ootame, mida peame tegema.

Teatati just, et Raadiomaja juures jagab üks valges kitlis aktsiaselts „Viitna“ talumees piima TV maja kaitsjatele. Priit tegi ilusa 3-lõvi pitsati, aga Toompealt helistati, et ei saa teda vastu võtta.

Blokeeritud. Ootame rahulikumaid aegu.

RR pöördumine – me peame olema väga tugevad!

„Kui jääme kokku, kui mesilased mesipuus, siis võidame!“ -Rein Veidemann

„Eestlane tegutse! Nüüd on see aeg! Teist sellist aega võime oodata jälle aastaid! Et meie eestlase meel ei ärkaks rongis Siberisse valge õiena“ - Heinz Valk

„Me peame teadma, et kaugel asuvad eestlased tahavad, et neil oleks kodumaa, samuti neil muulastel, kes on otsustanud olla meiega. Me peame moodustama E. V.“ -Marju Lauristin

„Diktatuur ei too rikkust, vaid viib viimsegi!“ - Edgar Savisaare

„Koos võidame!“ - Popovitš, Venemaa suursaadik Eestis.

Ants Paju tsiteerib ameerika kirjanikku: „Ära unusta, et iga liivatera, iga putukas on kallid mulle sellel maal“ Ta pöördub vene keeles Venemaa poole :“ Me tuleme koos teiega barrikaadidele!“

Treier „Talleksist“: „Tööinimesed teevad tööseisaku 21. VIII 91. Venemaa tööliste toetuseks, Jeltsini toetuseks“

Roman Toi ja Rahvusmeeskoor:“Jumal hoia Eestit.....“

Sulev Allik:“Võtkem siit kaasa täna see tunne, need sõnad! Miiting on lõppenud.“ SEE ON TÄNA 20. VIII 1991.a. Kell 16.00 - 17.00 täpselt.

Kell 18.00 tuleb Ülemnõukogu kokku.

Raadio: „Rüütel võttis vastu Balti ringkonna sõjaväelased. Riigiministri sõnul võib täna öösel alata rünnak Raadiole ja Televisioonile“

Ma vaatasin TV-d ja kuulasin raadiot ja kirjutasin Sulle kirja. Nii vaatasin koos Sinuga seda tähtsat ajaloohetke Eestis. Teele, Katre, Rasmus ja Trips-Pootsman natuke aega vaatasid ka. Said oma mulje sellest hetkest kindlasti. Priit jõudis tuppa just siis, kui ülekanne lõppes. Priit saatis Raimole kirja.

Praegu annab raadio edasi uudiseid eesti, inglise, vene, soome, rootsi keeltes. Ikka vägede asukohast ja miitingust.

Keegi oli näinud vene TV-s satelliidi pealt filmiti Gorbatšovi suvilat ja sealt oli näha kaks rida tanke: üks rida torudega sisse poole, teine rida torudega välja poole.

Eile olime nii õnnelikud – Tallinna sadam suleti. 40 laeva jäid ootama sissesõiduluba. Teele vajus nii norgu, et Sina ei saa sõita meie juurde. Vana eestlane ütleb:“Elame, näeme!“ Tüüne pidi nüüd reedel tulema. Ei vist!

Jaaanus on tagasi Itaaliast. Jõudis just enne madinat. Andres sõidab homme ema juurde.

18.00. Savisaar teatas, et väed suunduvad Vene valitsuse ja Eesti valitsuse suunas.

Täna saime Ayalilt kaardid ja ka Sinu kaart Detroidist saabus. Ilus linn!

19.30 . Savisaar teatas, et hunta Moskvast venitab ja aeg jookseb Moskva hunta kahjuks. Meil raadio laseb hoogsaid marsse, kuigi teatati, et väed marsivad.

Päeval paluti . Esines kristlaste poole pöördumisega Rein Õunapuu. Ta kutsus kõiki kirikuid avama oma ukseid ja palma selle riigi - EV eest. Jeltsin olevat pöördunud oma kõrgema vaimuliku poole, patriarhi poole.

Nüüd on 20.00. Algab uudiste saade ja Ülemnõukogu otsustab Eesti riigi staatuse. Moskva kutsub

gaasimaskides kaitsma Vene riigi valitsust. Jeltsin kuulutab hunta väljapool seadust olevaks. Reetis rahva, konstitutsiooni. Jeltsin võtab üle sõjaväe juhtimise omal maal.

Roman Toi: "Jumal aitab neid, kes end ise aitavad"

Andrus Hõövel teatas raadio kaudu, et on vaja Toompeale tuua mõned koormad liiva kalluritega. Otsust riigi kohta ei kuulnud ikka veel. Kantakse üle Ülemnõukogu istungit. Venelased hoiatavad eestlasi, selle ähvardava ohu eest – EV eest.

Kell 23.03 minutit kinnitati EESTI VABARIIK. Kuulutatud välja oli ta ammu. Alanud on tee, mis on raske, kuid selle otsas paistab valgus. Televiisori ees vaatas EV kinnitamist Sinu pilt, kus Sa oled USA iseseisvuspäeva pidustustel pildistatud. „Mõnus pilt“ ÕNNE TEILE!
Nüüd hakatakse teatama, et Moskva hunta tegelased hakkavad ise „haigeks“ jääma ja asetäitjad tulevad nagu robinal tööle.

21.VIII 1991.a.

Kell on 5.03. Raadio juba annab 5. korda kutse: "Tulge Tallinnas, kes te kuulete, kaitsma Raadiot, Telemaja, Toompead." Dessantväelased on juba vallutanud telemasti 2 alumist korrust. Nendega rääkida ei saa. „Streljaju“.

Urmas Loit: "Jäädvustage sõjaväe tegevust. Teletorni mastid on veel üleval. Buss sõidab Nõmmelt linna. Ootame teid, head inimeed, Aitäh!"

Moskvas juba lõmastati üks inimene barrikaadi juures. Rahvas pani selle masina põlema. Kaks laipa kuulihaavadega.

Tartus kräunuvad kassid Ülikooli ümber.

Muusika raadios hakkab : "...lootuses, et meis on talle meie arm, me õnn ja rõõm..."

5.12. „Meil on hea meel, kui te siia tulete. Aitäh!“

Laul „...lõppematus lootuses.“ Seni mängis raadios muusika - lõbus kanter ja rahvalaul. Nüüd on toimunud muutus. Raadio teatas, et TV masti all ootavad sõdurid soomukeid, et siis alustada tegutsemist. Vist vene armee moodi. Furgoonauto täis sõdureid tuli, võtsid ära meie politsei relva ja läksid teletorni sisse.

„Lapsed, naised, palume teil mitte tulla! Tulge mehed!“

Väljas hakkab minema valgeks. Sina, Kadri, lähed nüüd magama. Panin Küllile õnnitluskaardi EV kinnitamise puhul.

Raadios kästakse Tallinnas naabreid üles ajada: „Ootamatusi on kergem taluda ärkvel olles. Ajage, kuidas oskate, kas või pannide-pottide kolistamisega, uksekella andmisega“

Kell saab vist kohe 6. Helistasin Ellele Taln-sse. Tema magas, Viktor ka. Paavo sõidab täna Tallinnasse ja neljapäeval sõidab Elle ema poja tütart (Paavo tütart) vaatama Tartusse. Läksin isalt küsima, kas helistada ka vanaemale. Ta arvas, et ei maksa.

Kell 6.00.

Ayal helistas praegu. Sa oled mõttes meiega!!! Ma kirjutan Sulle ja Sa võtad seda vastu seal.
RÄÄKISIME SINUGA!

Raadio: "Ultralühilaine on väljas. TV ei tööta. Võta kaasa kiiver, igasugune ja tule kaitsma." Otsida välja küünlad. Mõelda, kuidas saab hakkama ilma elektrita. Vorst halvaks läheb - on ka meil

õnnetus.

„Usalda, aga kontrolli!“ - bolševistlik tarkus

Toitlustuskooperatiive kutsutakse üles toitma neid, kes seisavad objekti kaitsel.

Kell 7.04. Raadio katkestati. Ultralühilaine vist 20 automaaturit vallutasid Aegviidu releesaatejaama.

Nüüd kuulan I programmi.

7.20. Arnold Rüütel teatab, et ta sai sõjaväelastelt lubaduse tsiviilisikuid mitte puutuda. Palub mitte provotseerida sõjaväelasi.

Roman Toi on Eestis, et ettevalmistada kontserti meeskooriga ja ka dirigeerimisest lugeda ... konservatooriumis. Elab siin üle ka meie tähtsaid ajaloohetki.

Venekeelne saatelaine vaigis ja vene reporterid räägivad nüüd ka eesti saadetes. Muusika on jälle üsna hoogne ja lustiline. Joodeldatakse.

9.00. Oleme Teelega hirmus unised. Tukume voodis. Ahju panin kütte. Juba on külm. Niiskust.

22. korrusel telemastis on Eesti mehed. 5 inimest on seal luku taga. Venemaa välisminister tunnistas meie Eesti Vabariiki ja nõudis, et teised riigid seda teeksid.

11.00. Sõdurid telemasti juures on hakanud rääkima rahvaga ja teatanud, et soovivad kuulata raadiot. Seda neile ka võimaldatakse.

11.30. Praegu pöördus Leningradi juht Sobtsak Lukjanovi poole Moskvasse, et väeosa Tln-st läheks tagasi oma asukohta. Olevat lubatud teha. Seda teatas Riigi kantseleist sekretariaadist Arno Alman.

Leningrad on demokraatide juhtimise all nagu meiegi.

11.45. Raadios kutsutakse Põlva mehi kaitsma Valgjärve telemasti. Tallinnas masti juures hakkasid soomukid liikuma Kloostrimetsast telemasti poole. Rahvas läks vastu. Savisaar astus ees tanki juurde. Masinad peatusid. Praegu käivad läbirääkimised.

12.00. Algas hoiatusstreik üle Eesti ja Venemaa. A/Ü organiseeritud. Besmertnõhh olevat Moskvas, kuid ei tea, mis tema teeb.
Huvitav!

13.37. On info vaikus.

Esimesed Eesti kodanike dokumendid, isikutunnistused anti üle täna Pärnus. Hunta Moskvas on katsunud Moskvast lennukiga põgeneda. Nüüd tuleb päris Straussi valss. Seal raadios on lihtsalt muusikaline pidu. Kõik kõige ilusam.

Kell 14.30. Leedu kaudu saime teada, et Läti on ka väljakuulutanud oma iseseisva Läti Vabariigi. Võttis vastu iseseisvuse otsuse. Valgre“..täna unelen õnnes, mishomme las süda joobubtagasi Su juurde saabun ma.“

14.40. Sõdurid TV torni juures koristavad oma lõhutud akende klaasikilde. Praegu on seal nad korrektseid. Provokaatorid juba töötavad – intrid.

14.43. Juba teatatakse, et ansambel „Suveniir“ teeb oma kontserdi ja hakkab elu jälle minema oma

rada.

16.00. Kelam raadios: Pärnu raekojas väljastatakse esimesed Eesti kodanike tunnistused. 4 Vabadussõja veterani. Pidulik tseremoonia oli planeeritud ammu. Aga langes õigele päevale. Rumessen: "Pärast eilset otsust nõukogude pass on suveniir." Saaremaal

Hunta põgenes lennukiga Krimmi. Leedu ei lase maanduda oma pinnale. Mitte lasta maanduda Ukrainas.

17.00. 6 veoautot sõduritega sõitsid lisaks TV torni juurde.

Moskvast lahkuvad soomukid äärelinna.

Kõik Gorbale truud riigimehed on oma lennukites, et sõita Krimmi Gorbatsõviga arupidama.

Tallinnas on katkestatud alkoholi müük.

17.30. Savisaar tuli Teletorni juurde koos kindraliga, Miltšukiga.

Laulab Toomas Kõrvits „...ei tea, kas on see viimne tund, mul julge süda sees/ viimast korda annan kätt.../ viimne tund on käes.../Taevast särab koit.“

„...Asjad on ülekõige/ asjale võib minna...“

„...Tiiu, sole mio...“

18.00. Sõidame ära maale. Maja ees kuuleme: 7 auto lahkuvad TV torni juurest.

E. R: "Miks nii kaua läks – 2 tundi 50 minutit?"

Vare: "Nad ei suutnud uskuda, et Moskvas on olukord muutunud"

Laul: "Tsirkus on, tsirkus jääb..."

Maal sibulapeenra ääres kuulen: Jazov on sooritanud enesetapu. Janaev on teadmata kadunud.

Krjutškov: "Ma ei usu, et Gorbatsõv on terve. On vaja meditsiinilist ekspertiisi ta tervise kohta."

Pärast seda telefonikõnet ta kadus.

22.VIII 1991.

Kell 7.15

E.R. uudised: Täna öösel k.2.12 jõudis Gorbatsõv Moskvasse. Krjutškov toodi Krimmist sama lennukiga, millega tuli Gorbatsõv. Venemaa asepresident teatas Krjutškovi arreteerimisest.

Äärmises vaikuses teatati Kremli saalis: Presidendi võimule tulekuni kehtestada tõeline erakorraline olukord. Teised 3 vandenõulast on teisel lennukil ja nad arreteeritakse varsti.

Leedu telekeskusest sõdurid veel lahkunud ei ole, kuigi asjad olevat pakitud.

Telekeskust on ülevaatamas käidud.

Poole ühe ajal hakkasid väed liikuma oma baasi poole. Praegu on sõdurid Matsimäel. Ärgem neid tülitagem! Olgem ettevaatlikud! Poisid roolis on noored, 18-aastased ja sõidukogemusi vähe.

Väsinud. Neist möödudes lähituled põlema panna.

7.50 Liiklussaade:

Valdur Tiitu palutakse tänada autoavariis olevale perele abiandmise eest.

173 masinat on Paide lähistel. Neid saadavad politsei masinad. Ärgem neid häirigem!

8.00 „Ei takista vallid, ei takista kraav, kui kokku tahab saada üks õnnelik paar...”

9.00 Oli nagu halb unenägu. Barrikaadid on kadunud. Ainult valvavad kaitseliitlased tuletavad meelde neid 3 päeva.

Leedus oli täna öösel jälle tulevahetus. On ohvreid. OMON on Leedus võetud järelvalve alla.

Kirde-Eestis katsusid kohalikud võimud olukorda keeruliseks muuta.

Üldiselt oli Eestis rahulik.

[Kaie Humal](#) (13. jaanuar 2016 13:29)

Saaja: "Kadri Tamm" <kadri@folklore.ee>

- *pdf*

Kiri Kadrile 20. VIII 91.pdf

57KB

Kõike head uuel aastal teile kõigile!

Olen aastavahetusel saatnud sugulastele, sõpradele üht minu poolt aastate eest kirjutatud kirja me tütrele Kadrile. Vastustest loen põhjenduse saata kiri ka teile.

Kirja eellugu on...

1991.aastal oli Kadri Soomes puudega lapse hoidjaks. Pereema Kaisa Kaupinen töötas ÜRO liinis ja neil oli võimalus last ravida Ameerikas. Augustiks oli pere jõudnud Ameerikasse ravile. Värskest keskkooli lõpetanud Kadri koos nendega. Seal sai Kadri külastada isapoolse vanatädi Linda Bakise poja Raimo peret. Samal ajal meie riigis algas ärev 20. august 1991. Ei teadnud, kus Nõukogude Liidu riigipiirid olema saavad, millised seadused kehtima hakkavad...Et Kadri saaks kunagi teada, mis meil siin toimub, hakkasin talle kirja panema, mis raadiost-telerist kuulsin...Kiri jäi saatmata, sest olud muutusid lahedalt ja kiiresti. Nüüd 2015. aasta novembris sattus see kiri juhuslikult kätte. Saatsin Kadrile. Tema leidis, et seda lugu oleks ka teistel huvitav lugeda.

Detsembris trükkisin närvilise käekirja loetavaks.

Lugupidamisega,

Kaie Humal